

אלמא, מוכח, מכך שכולם סוברים שקינוי ג-א הוא לשון קנאה, קסברי דאסור לקנאות. שהרי קנאה הוא דבר מגונה.

ושואלת הגמרא: ומאן דאמר מותר לקנאות, הרי אינו יכול לסבור שהוא לשון קנאה, ואם כן, מהו לשון קינוי.

ומתרצת הגמרא:

אמר רב נחמן בר יצחק —

אין לשון קינוי אלא מלשון התראה, שמתרה בה שלא תתייחד עם פלוני.

וכן הוא אומר, ראיה מהפסוק, שקינוי הוא לשון התראה.

שכתוב בנבואת יואל "ויקנא ה' לארצו, שהתרה בארבה שלא ישחית את ארצו.

תניא, שנינו בבבלי, היה רבי מאיר אומר

אדם עובר עבירה בסתר, כגון אשה פרוצה שזינתה תחת בעלה בסתר, והקדוש ברוך הוא מכריז עליו בגלוי, נותן בלב בעלה לקנא לה, ועל ידי שבעלה מקנא לה, הדבר מתפרסם שהיא חשודה על העריות.

שנאמר — "ועבר עליו", על הבעל שמקנא לאשתו, "רוח קנאה".

ואין "עבירה" אלא לשון הכרזה, המילה "ועבר" היא לשון הכרזה, שהקב"ה מתכוין כביכול להעביר קול, שידעו הכל מעשיה של פרוצה זו.

וקאסר לה עילויה איסורא דלעולם, ותאסר עליו לעולם מספק:

אמר ריש לקיש:

מה לשון קינוי, מה פירוש המילה קינוי בתורה? —

דבר המטיל קנאה, מלשון כעס, בינה לבין אחרים.

אלמא, קסבר כמו התנא שסובר קינוי על פי עצמו, ויכול לקנאות לה גם בינו לבינה, וכולי עלמא לא ידעי דקני לה, ולא יהא מי שידע שקינא לה, ואמרי מאי דקמא, יאמרו מה זה המעשה שלפנינו דקא בדלה, שהיא נבדלת מאנשים, ואינה מדברת עמם ומתקרבת אליהם, והכל משום שהיא מפחדת שתבא לידי יחוד, ואתו למיעבד קנאה בהדה, ויבואו איתה לידי כעס ומריבה.

ורב יומר בר רבי שלמיה משמיה דאביי אמר —

לשון קינוי הוא דבר המטיל קנאה כעס בינו לבינה.

אלמא, קסבר כמו התנא, שסובר קינוי על פי שנים עדים, ולא מועיל קינוי על פי עצמו, וכולי עלמא ידעי דקני לה, כיון שהעדים מפרסמים שקינא לה בעלה לא יבואו איתה לידי כעס.

ואיזה הוא דאתי למיעבד קנאה בהדה, רק בעלה יבא איתה לידי כעס וקטטה, כי היות שהוא חושד בה שזינתה תחתיו, היא תבא עמו לידי קטטה.

לפי רבי אליעזר, הסובר שלא מאמינים לבעל שקינא לה אלא צריך על זה שני עדים, אין אנו

הסתירה, נאמר לפני שנאמר קינוי בתורה, שהרי כך הוא סדר הפסוקים: 'ונסתרה, והיא נטמאה, ועד אין בה', ורק אח"כ כתוב 'ועבר עליו רוח קנאה', ומשמע שגם בלי קינוי הוא נאמן לומר שנטמאה. ואם כן, לא יתכן לומר שהטעם הוא משום שיש רגלים לדבר שזינתה.

ומתוצאת הגמרא:

אמר ליה אביי לרב פפא: מה שכתוב בפסוק **"ועבר"**, אין הכוונה שעכשיו הוא מקנא לה, אלא **"וכבר עבר"**, שקינא לה לפני שנסתרה. וכיון שאחרי הקינוי היא נסתרה, נאמן עד אחד לומר שנטמאה, כיון שיש לנו רגלים לדבר שהיא נטמאה.

ושואלת הגמרא:

אלא מעתה, שאנו מפרשים ש"עבר" פרושו שכבר עבר.

אם כן, כשכתוב בפרשת בני גד וראובן, שמשו רבינו ציום לעבור עם יהושע את הירדן, שנאמר **"ועבר לכם כל חלוצי"** —

הבא נמי, האם גם כאן נפרש שהכוונה היא שכבר עברו? והרי משה רבינו ציום לפני שעברו, שיעברו חלוצים במחנה.

ומתוצאת הגמרא:

והראיה ש"עבר" הוא לשון הכרזה, שהרי **נאמר "ויצו משה, ויעבירו קול במחנה"**. והעברת קול במחנה, פרושה, שהכריזו קול במחנה:

ריש לקיש אמר: אין אדם עובר עבירה, אלא אם כן נכנס בו רוח שטות.

שנאמר — "איש איש כי תשטה אשתו". תשטה כתיב. ואם הכוונה כפשוטו, שסטתה מן הדרך, היה על התורה לכתוב בפסוק כי תטה, שמשמעותו שנטתה מן הדרך הישרה, וכיון שכתוב **"כי תשטה"**, בהכרח שכוונת התורה היא ללשון שטות⁽¹⁾:

תנא רבי רבי ישמעאל —

מפני מה האמינה תורה עד אחד בסוטה, לומר שנטמאה באותה סתירה שאחר הקינוי.

שרגלים לדבר שנטמאת. שהרי קינא לה שלא תסתר, ובכל זאת נסתרה. ולכן אם עד אחד מעידה שהיא טמאה, נאמן, כי יש לנו ראיה מזה שנסתרה שהוא דובר אמת.

ושואלת הגמרא:

אמר ליה רב פפא לאביי: והא כי כתיבה קינוי, בתר סתירה וטומאה הוא דכתיבה!

הרי אותו הפסוק שממנו אנו לומדים שעד אחד נאמן על אשה שנטמאה לאחר

הקינוי צריך לחשוש שמא קינא לה, אלא עיקר ההלכה היא שאם לא מקנא לה בפני שנים, לא חל הקינוי של הבעל, ואף אם קינא לה בינו לבינה, מותרת.

1. על פי המהרש"א.

חוששין שמא קינא לה בינו לבינה, ושוב תאסר עליו בסתירה? והוכיח מכאן בית הלוי, שהדין שצריך שני עדים על הקינוי אינו רק בשביל שיהא לבי"ד ברור של שני עדים שקינא לה, שאם כן גם במקום שאין לבית דין שני עדים על

ומסתברא כמאן דאמר רוח טהרה —

דתניא, למדנו בבבוייתא —

”וקנא את אשתו” — רשות, דברי רבי ישמעאל.

רבי עקיבא אומר: חובה!

אי אמרת בשלמא רוח טהרה, שפיר אפשר להבין את המחלוקת אם זה רשות או חובה.

אלא אי אמרת שנכנס בו רוח טומאה —

רשות וחובה — לעיולי לאיניש רוח טומאה בנפשיה?

הרי לא שייך מושג של חובה או אפילו רשות, כדי להכניס לעצמו רוח טומאה.

גופא, עתה נשוב לבאר את גוף דברי הברייתא שהובאה לעיל —

”וקנא את אשתו”, רשות, דברי רבי ישמעאל. ורבי עקיבא אומר, חובה.

ומצינו בעוד שני מקומות שכן נחלקו רבי ישמעאל ורבי עקיבא⁽³⁾.

א. כתוב בתורה בפרשת אמור שאסור לכהן

התם, אנו יכולים לפרש ”ועבר” בלשון עתיד, מדכתיב שהרי כתוב ”ונכבשה הארץ לפני ה', ואחר תשובו”, והרי הלשון ”תשובו” משמע דלהבא, ולכך גם ”ועבר לכם כל חלוץ” מתפרש על להבא.

אלא הכא, אבל כאן, אי פלקא דעתך, אם תרצה לפרש בדכתיבי ”ועבר”, שמה שקינא לה זהו בטר טומאה וסתירה, אחרי הסתירה והטומאה — קינאי למה לי? מדוע יש לנו צורך שיקנא לה?

אלא בהכרח, שכוונת הפסוק היא לומר שקינא לה לפני שנסתרה ונטמאה:

תנא דבי רבי ישמעאל —

אין אדם מקנא לאשתו אלא אם כן נכנסה בו רוח ממרום.

שנאמר: ”ועבר עליו רוח קנאה, וקנא את אשתו”, שעל ידי הרוח הוא מקנא לה.

מאי ”רוח” —

רבנן דבי רב אשי אמרי: רוח טומאה, שהשטן מחטיא אותו להתקוטט עם אשתו⁽²⁾.

רב אשי אמר: רוח טהרה, משום ששונא את הפריצות, לכך מקנא לאשתו.

[ב]: דרש רבי שמלאי, שש מאות ושלש עשרה מצות נאמרו לו למשה, ואם כן, בג' האופנים שבהם רבי עקיבא ורבי ישמעאל נחלקו אם זה רשות או חובה, יקשה ממה נפשך, או שלפי רבי ישמעאל חסר לנו שלשה מצות מהתרי"ג או שלפי רבי עקיבא יש לנו עוד שלשה מצות חוץ מהתרי"ג. ותיצו, שלרבי ישמעאל יש מצות אחרות שנמנים בתרי"ג, ורבי עקיבא יסבור

2. והקשה המהרש"א הרי מבואר לעיל שהקב"ה מכריז עליה בגלוי ע"י שנותן בלב בעלה לקנאות לה, ואיך אפשר לומר שהוא רוח טומאה. ותיירץ המהרש"א שיש לדחות שכוונת הברייתא שהקב"ה מכריז עליה ע"י השטן שמכניס רוח טומאה לבעלה.

3. והקשו התוס' מהא דאיתא במסכת מכות [כג

ליטמא בטומאת מת, מלבד לשבעה קרובים, שמתור ליטמא להם, ועל זה נחלקו —

”לה יטמא” — רשות ליטמא, ולא חובה, דברי רבי ישמעאל —

ורבי עקיבא אומר: חובה! מצוה על הכהן ליטמא לשבעה קרובים⁽⁴⁾.

ב. וכן מצינו שנחלקו לענין מה שאמרה תורה על אדם שיש לו עבד כנעני, 'לעולם בהם תעבדו', האם כוונת התורה "לעולם בהם תעבדו", שזה רק רשות להשתעבד בהם לעולם, ולא חובה, דברי רבי ישמעאל

ורבי עקיבא אומר, חובה! מצוה על האדון להשתעבד בו, ואסור לאדון לשחרר את עבדו.

שואלת הגמרא:

אמר ליה רב פפא לאביי:

ואמרי לה, ויש אומרים שרב משרשיא שאל לרבא —

לימא, רבי ישמעאל ורבי עקיבא — בכל התורה כולה, הכי פליגי?

האם נאמר שרבי ישמעאל ורבי עקיבא נחלקו בכל דבר שהתורה אומרת לעשותו, דמר אמר, שלפי רבי ישמעאל זה רשות, ומר אמר, ולפי רבי עקיבא זה חובה?!

אם כן, לרבי ישמעאל, אין לנו מצות עשה בתורה שהיא חובה.

ומתרתת הגמרא:

אמר ליה: הכא, בקראי פליגי. ודאי שגם לפי רבי ישמעאל כל מקום שיש ציווי בתורה לעשותו זה חובה, אלא שכאן יש מחלוקת איך לדרוש את הפסוקים, [והגמרא מבארת בהמשך במה נחלקו], וכך נחלקו.

הוא חייב לעשות את המצוה שבאה לפניו, ולא לקנא לאשתו.

וכתב המהרש"א שהיה קשה לתוס' במאי פליגי, דאם מדובר שאין קרובים אחרים שיתעסקו בקבורתו, הרי ודאי שהכהן חייב להטמא, כדין מת מצוה, ואף מי שאינו קרוב חייב להיטמא לו, ואם מדובר באופן שיש קרוב שיטפל בקבורתו, אם כן ודאי דלכולי עלמא אינו חובה, דלא גרע משאר אדם שאינו כהן, שאם יש מתעסקים אחרים אינו חייב לטמא את עצמו, ולכך כתבו התוס' דנפק"מ לעוסק במצוה.

ומבואר מהמהרש"א שאם יש אחרים שיתעסקו בקבורה, אין הכהן מחוייב להטמא, והקשה הקרן אורה שנחלקו בזה הראשונים וכמבואר בטור ובשולחן ערוך יו"ד סי' שע"ג,

שהנך מצות הם רק אסמכתא.

והרמב"ן בריש שורש א' הוכיח מכח קושיא זו שמספר תרי"ג איננו מספר מוסכם לכולי עלמא, אלא יש תנאים שחולקים וסוברים שהמספר הזה איננו מדויק, ואו שיש פחות מצות או שיש יותר מצות, אולם כבר הביא שם שדעת הרמב"ם שאין חולק בזה שהמנין הוא תרי"ג אלא שיש מחלוקת בין התנאים איזה מצות נמנים בתרי"ג ואיזה מצות לא נמנים בין התרי"ג.

4. וכתבו בתוס' ד"ה לה יטמא, שהנפקא מינא אם זה רשות או חובה הוא לגבי הדין שעוסק במצוה פטור מן המצוה, שאם זה חובה הוא פטור מלעשות מצוה אחרת, אבל אם זה רשות,

ונמצא, שאין לנו ראייה מהפסוק שיש חובה לקנאות לאשתו, כי הפסוק נצרך לעיקר הדין, שיש היתר לקנאות ואין בזה איסור של לא תשנא.

אבל בכל המצות שבתורה, ודאי שהם חובה לקיימם.

שואלת הגמרא:

ורבי עקיבא, שסובר שהקינוי הוא חובה, יקשה עליו, הרי צריך את הפסוק ללמדנו שאין בזה איסור של לא תשנא, ואיך לומדים שזה חובה.

ומתרתת הגמרא:

קינוי אחריןא כתיב. שהרי כתוב בתורה פעמיים הענין של קינוי, שבתחילה כתבה התורה 'ועבר עליו רוח קנאה וקנא את אשתו והיא נטמאה' ואחר כך כתבה התורה 'או עבר עליו רוח קנאה וקנא את אשתו

"וקנא את אשתו", רשות, דברי רבי ישמעאל — רבי עקיבא אומר חובה.

מאי טעמא דרבי ישמעאל שזה רשות? —

סבר לה כי האי תנא, שהוא סובר כמו התנא של הברייתא —

דתניא בברייתא —

רבי אליעזר בן יעקב אומר: כלפי, לפי שאמרה תורה "לא תשנא את אחיך בלבבך", וכיון שאמרה התורה שאסור לו לאדם להביא את עצמו לידי שנאה ומחלוקת, יכול כגון זה, האם נאמר שגם אדם שרואה את אשתו עוברת על דת יהודית ונוהגת בפריצות⁽⁵⁾, לא יקנא לה, כיון שעל ידי זה הוא גורם לשנאה⁽⁶⁾.

תלמוד לומר —

"ועבר עליו רוח קנאה, וקנא את אשתו", שאם רצה לקנא, הרשות בידו.

הטומאה הותרה ואין נפקא מינה בין גדולים לקטנים.

ומבואר מדבריו חידוש גדול, שלפי רבי עקיבא שהוא מצוה, אין זה אומר שהטומאה הותרה, אלא כל ההיתר הוא רק עד כמה שהוא מקיים את המצוה של טומאת שבעה קרובים, ולכן אם אינו מצוה, אסור לו להיטמא [וע"ע בהערות הגריש"א שליט"א שהאריך בזה].

5. על פי לשון רש"י.

6. נחלקו הרמב"ם והרמב"ן בלאו של לא תשנא אחיך. דעת הרמב"ם [בפרק ו' מהל' דעות ה"ה] שכל הלאו הוא רק על שנאה בלב, אבל בשנאה שבגלוי, אף שאינו רשאי, אינו עובר על לאו של

אולם באמת מעצם דברי התוס' מוכח כהמהרש"א, דאל"כ מדוע לא כתבו התוס' שהנפק"מ הוא באופן שיש אחרים שיתעסקו בקבורתו, דלמ"ד שהוא רשות אינו חייב להטמא, ולמ"ד שהוא חובה חייב להטמא, אלא בהכרח שהתוס' סוברים שאף למ"ד שהוא מצוה אינו חייב להטמא כשיש מי שיתעסק בקבורתו.

ובשורת' ושב הכהן סי' נ"ו כתב שיש עוד נפקא מינה לגבי הדין שמבואר ביבמות [קיד א] שהוזהרו גדולים להזהיר את הקטנים שלא יטמאו, ואם כן באופן שמת אחד מהשבעה קרובים של הקטן, אי נימא דהוא חובה, ממילא בקטן שאינו מחוייב במצות יש לו איסור להיטמא ומוזהר הגדול להזהיר את הקטן שלא יטמא, אבל אי נימא דהוא רשות, אם כן

כופלת את כל הפרשה עוד פעם, לפעמים אין הכתוב בא אלא לחדש דבר אחד שנתחדש בו, ובכל זאת התורה כותבת את כל הפרשה שנית. וגם כאן, כל הכפילות אינה אלא לחדש שאסורה מן הספק, ואגב זה כפלה התורה גם את הענין של קינוי:

ועתה באה הגמרא לדון בענין מה שלמדנו לגבי טומאת כהן לשבעה קרובים —

“לה יטמא”, רשות, דברי רבי ישמעאל — רבי עקיבא אומר הובה.

מאי טעמא דרבי ישמעאל? איך הוא למד מהפסוק שזה רק רשות —

אידי, כיון דכתיב “אמור אל הכהנים בני אהרן, ואמרת אליהם: לנפש לא יטמא בעמיו”, הרי שיש על הכהן איסור להיטמא למתים, ולכן איצטריכא למיכתב, הוצרכה התורה לומר “לה יטמא”, שבכל זאת מותר לו ליטמא לשבעה קרובים, ואם כן, אי אפשר ללמוד אלא שזה רשות.

שואלת הגמרא:

ורבי עקיבא, מה ההכרח לומר שזה חובה?

ומתרתת הגמרא: ללמוד שיש לו רשות ליטמא — מ”כי אם לשאריו”, נפקא לה:

והיא לא נטמאה, וכתוב אחד בא ללמדנו שאין בזה איסור של לא תשנא ומותר לקנא, והשני בא ללמדנו שזה חובה.

שואלת הגמרא:

ורבי ישמעאל, איך הוא דורש את הכפילות של ענין קינוי בתורה?

מתרתת הגמרא:

אידי דבעי למיכתב, כיון שהתורה רוצה לחדש את הדין של “והיא נטמאה”, “והיא לא נטמאה”, שעל אף שאנו מסופקים אם נטמאה או לא נטמאה, בכל זאת היא אסורה מספק, כתיב נמי “וקנא את אשתו”, כתבה התורה שוב את ענין הקינוי.

ואף שבשביל דין זה לבד, יכלה התורה לכתוב ‘ועבר עליו רוח קנאה וקנא את אשתו והיא נטמאה או לא נטמאה’, בכל זאת כתבה התורה שוב את הענין של קינוי, שכך הוא הדרך של התורה, וכמו שלמדנו בבבביתא —

לכדתנא דבי רבי ישמעאל —

דתנא דבי רבי ישמעאל: כל פרשה שנאמרה, ונישנית — לא נישנית אלא בשביל דבר שנתחדש בה. שכאשר התורה

אסור לבעל לקנא לאשתו משום לא תשנא, והרי זו שנאה בגלוי, שמודיע לה שמקנה לה, ולדעת הרמב”ם הרי כל הלאו נאמר רק על שנאה בלב. ותירץ הקהלות יעקב, אפשר שבאמת אינו שונא אותה, אלא שמקפיד שלא תעשה כן להבא, ולכך הוא מקנה לה, אבל עדיין אין לנו ראייה שהוא שונאה, וכוונת הגמרא לומר, שלא יקנא לה, כיון שאח”כ זה יביא לידי קטטה ושנאה.

לא תשנא, אבל דעת הרמב”ן על התורה נויקרא פרק י”ט פסוק י”ז] שאפילו בשנאה שבגלוי עובר על לאו של לא תשנא, ומה שכתבה התורה לא תשנא את אחיך בלבבך, הוא משום שכך הוא דרך השונאים, להסתיר את שנאתם כלפי חוץ. והקשה בקהלות יעקב [על מסכת ערכין סימן ד’] בשם בנו הגר”ח שליט”א, דהא מבואר בסוגיין שאם לא היה היתר מפורש בתורה, היה

שהרי נאמר במפורש בתורה שיכול להיטמא.

ואם כן, "יטמא" — למה לי? מדוע כפלה התורה את ההיתר להיטמא לשבעה קרובים בסוף הפרשה? אלא בהכרח, בא הכתוב ללמדנו, לחובה, שחובה על הכהן להיטמא.

שואלת הגמרא:

ורבי ישמעאל, מדוע הוא אינו לומד מהכפילות של התורה שזה חובה.

מתרצת הגמרא:

לה מיטמא, ואין מיטמא לאיבריה!

שבפסוק "לא יטמא" התורה מלמדת אותנו שרק אם מת אחד הקרובים הוא מיטמא לו, אבל אם היה הקרוב מוכה שחין, ונפל ממנו אחד מאבריו, והרי הדין הוא שכל הנוגע באבר מן החי נטמא, ואם כן, הייתי אומר שמותר לכהן ליטמא לאבר של הקרוב⁽⁷⁾, קא משמע לן, שרק אם הקרוב מת, הוא מיטמא לו, אבל אם הוא חי אסור לו ליטמא לאבר מן החי של הקרוב.

שואלת הגמרא:

ג-ב ורבי עקיבא, הרי גם הוא צריך ללמוד את הדין הזה, שאינו מיטמא לאבריו של קרובו, ואם כן שוב יקשה, מה המקור של רבי עקיבא שזה חובה.

מתרצת הגמרא:

אם כן, שהתורה באה ללמדנו רק שאינו מיטמא לאבריה, **ליכתוב רחמנא "לה"**, ולישתוק! שיהא כתוב בתורה רק את המילה

"לה" — "יטמא", למה לי? מדוע צריך היה לכתוב את המילה "יטמא".

שמע מינה, אלא בהכרח, שהתורה באה ללמדנו שזה חובה.

שואלת הגמרא:

ורבי ישמעאל, אם כן קשה על רבי ישמעאל, מדוע כתבה התורה את המילה "יטמא"?

מתרצת הגמרא:

אף שזה מיותר, **איירי דכתב לה**, כיון שהתורה באה ללמדנו שאינו מיטמא לאבריה, **כתב נמי "יטמא"**. לכך כפלה התורה גם שמותר ליטמא לשבעה קרובים, וכמו שלמדנו לעיל בברייתא —

לכדתני רבי רבי ישמעאל —

דתנא רבי רבי ישמעאל: כל פרשה שנאמרה, ונישנית, לא נישנית אלא בשביל דבר שנתחדש בה. וכיון שכך הוא הדרך של התורה, אמרה התורה פעמיים את הדין שמותר להיטמא לשבעה קרובים:

ועתה מבארת הגמרא את המחלוקת השלישית:

"לעולם בהם תעבודו" —

רשות, דברי רבי ישמעאל.

רבי עקיבא אומר: חובה.

מאי טעמא דרבי ישמעאל שאינו אלא רשות

7. על פי רש"י. והקשה בתוס' הרא"ש אמאי הוצרך רש"י לפרש שמדובר באבר מן החי, הרי